

SAŽETAK PRESUDE

KAVALA PROTIV TURSKE OD DANA 10. PROSINCA 2019. GODINE ZAHTJEV BR. 28749/18

Pritvor turskog poduzetnika nije bio opravdan osnovanom sumnjom da je počinio kazneno djelo, nego je imao skrivenu svrhu

ČINJENICE

Podnositelj zahtjeva, g. Mehmet Osman Kavala, turski je poduzetnik koji je sudjelovao u osnivanju brojnih nevladinih organizacija i pokreta civilnog društva koji djeluju na području ljudskih prava, kulture, zaštite okoliša itd. U listopadu 2017. uhićen je, a potom smješten u istražni zatvor, zbog sumnje da je vodio i organizirao prosvjede u parku Gezi koji su rezultirali pokušajem svrgavanja Vlade. Prosvjedi u parku Gezi, u centru Istanbula, počeli su u svibnju 2013. nakon početka radova rušenja tog parka, zbog čega su ekološki aktivisti i lokalni stanovnici okupirali to područje. Prosvjedi su eskalirali i proširili se na nekoliko turskih gradova. Ubijena su četiri civila i dva policajca, a tisuće ljudi bilo je ozlijeđeno. Tijekom noći s 15. na 16. srpnja 2016. skupina pripadnika turskih oružanih snaga pokušala je izvršiti vojni puč s ciljem svrgavanja parlamenta, Vlade i predsjednika Turske. Tijekom te noći ubijeno je više od 250 ljudi, a oko 2500 je ozlijeđeno. Turska je proglasila izvanredno stanje te je iskoristila pravo na derogiranje određenih konvencijskih prava predviđeno člankom 15. Konvencije. Izvanredno stanje ostalo je na snazi do srpnja 2018. godine. U veljači 2019. tužiteljstvo je podignulo optužnicu protiv podnositelja zahtjeva zbog dva kaznena djela kažnjiva doživotnim zatvorom - pokušaj rušenja Vlade silom i nasiljem, te pokušaja rušenja ustavnog poretka silom i nasiljem. Presudom objavljenom u lipnju 2019. godine, Ustavni sud je odbacio podnositeljev zahtjev kojim je osporavao zakonitost pritvora uz obrazloženje da postupanje nadležnih tijela nije bilo arbitrarno niti neopravdano. Podnositelj zahtjeva je još uvijek u pritvoru.

PRIGOVORI

Pozivajući se na članak 5. stavak 1. i 3. Konvencije, podnositelj zahtjeva je tvrdio da su njegovo pritvaranje nakon uhićenja i naknadni istražni zatvor bili proizvoljni. Smatrao je da nije bilo dokaza koji bi opravdali osnovanu sumnju da je počinio kazneno djelo zbog kojeg mu je određen istražni zatvor te da domaći sudovi nisu dali dovoljno razloga za odluke kojima su odredili i produljili njegov istražni zatvor. Nadalje, pozivajući se na članak 5. stavak 4. Konvencije, naveo je da Ustavni sud nije udovoljio zahtjevu "brzine" pri odlučivanju o podnositeljevom zahtjevu kojim je osporio zakonitost istražnog zatvora. Naposljetku, pozivajući se na članak 18. Konvencije, prigovorio je da su njegova prava iz Konvencije ograničena u druge svrhe osim onih propisanih Konvencijom. Konkretno, tvrdio je da je cilj njegovog zatvaranja bio kazniti ga kao kritičara vlade, ušutkati ga kao aktivista nevladinih organizacija i branitelja ljudskih prava, odvratiti druge od bavljenja takvim aktivnostima te paralizirati civilno društvo u zemlji.

OCJENA ESLJP-a

Članak 5. stavak 1.

ESLJP je ponovio da se, prema članku 5. stavku 1. točki (c) Konvencije, osoba može zadržati samo u kontekstu kaznenog postupka, radi dovođenja pred nadležnu sudbenu vlast kada postoji osnovana sumnja da je počinila kazneno djelo. Riječ "osnovana" označava prag koji sumnja mora doseći da bi se objektivno zadovoljila vjerojatnost optužbi. Lišenje slobode mora se temeljiti na dovoljno objektivnim elementima koji opravdavaju osnovanu sumnju da su se predmetne činjenice doista dogodile (*Włoch protiv Poljske*), a te činjenice moraju biti dio opisa kaznenog ponašanja propisanog Kaznenim zakonom. Dakle, ne može postojati „osnovana sumnja“ ako djela ili činjenice koje se stavljaju na teret pritvorenoj osobi nisu predstavljale bit kaznenog djela u vrijeme kada su se dogodile (*Mammadli protiv Azerbajdžana*).

U predmetu podnositelja zahtjeva, ESLJP je najprije trebao ocijeniti jesu li obrazloženja koja su dali domaći sudovi, a posebice Ustavni sud pri odlučivanju o zakonitosti istražnog zatvora, na odgovarajući način ukazala na postojanje osnovane sumnje u prilog uhićenju i istražnom zatvoru podnositelja zahtjeva u trenutku kada su nacionalni sudovi odredili tu mjeru.

Prema navodima tužiteljstva, podnositelj je bio poticatelj i vođa prosvjeda u parku Gezi, koji su imali za cilj rušenje Vlade. Podnositelj je priznao da je aktivno sudjelovao u tim prosvjedima te da je razgovarao s pojedincima koji su imali važnu ulogu u ovim događajima, međutim samo u smislu mirnih demonstracija i pružanja pomoći nenasilnim prosvjednicima. Tužiteljstvo je u optužnici predstavilo prosvjede u Geziju kao rezultat akcije grupe pojedinaca, predvođenih podnositeljem zahtjeva, koji su bili utjecajni u civilnom društvu i koji su djelovali uz podršku stranih glumaca. Djela koja su bila pripisana podnositelju zahtjeva bila su ili legalne djelatnosti ili aktivnosti koje su očigledno bile povezane s ostvarivanjem prava zajamčenih člancima 10. i 11. Konvencije. U svakom slučaju radilo se o djelima nenasilne prirode. U tom smislu, čini se da je tužiteljstvo izgubilo iz vida činjenicu da je jedan od sastavnih elemenata kaznenog djela koje je podnositelju stavljeno na teret bilo uporaba „sile“ ili „nasilja“.

Tijekom ispitivanja u policijskoj postaji, podnositelju nije postavljeno pitanje o njegovoj mogućoj umiješanosti u djela nasilja koja su se dogodila tijekom prosvjeda. Štoviše, u spisu nije bilo nikakvih dokaza koji bi ukazivali na to da je podnositelj primijenio silu ili nasilje, poticao ili vodio predmetna nasilna djela ili pružio potporu takvom kaznenom ponašanju, premda je upravo upotreba sile ili nasilja bila bit kaznenog djela za koje je podnositelj bio optužen. Iako se pozivalo na "konkretne dokaze", rješenje o istražnom zatvoru podnositelja zahtjeva, kao ni naknadna rješenja o produljenju istražnog zatvora, nisu sadržavala dokaze koji bi objektivnog promatrača uvjerali da postoji osnovana sumnja da je podnositelj sudjelovao u takvim radnjama ili ih podržavao.

Slijedom navedenog, ESLJP je zaključio da nije bilo osnovane sumnje da je podnositelj zahtjeva pokušao srušiti Vladu, posebno „silom ili nasiljem“, ili da je organizirao ili financirao ustanak.

U vezi s optužbama koje se odnose na pokušaj državnog udara od 15. srpnja 2016., odnosno pokušaj rušenja ustavnog poretka silom ili nasiljem, ESLJP je primijetio da su se one pretežno temeljile na tvrdnji o postojanju "intenzivnih kontakata" između podnositelja zahtjeva i HJB-a koji je bio predmet kriminalističke istrage zbog sudjelovanja u organiziranju pokušaja državnog udara. Prema mišljenju ESLJP-a, činjenica da je podnositelj zahtjeva imao kontakte s osumnjičenom osobom ili sa stranim državljanima, sama po sebi nije bila dovoljna da uvjeri

objektivnog promatrača da je podnositelj mogao biti uključen u pokušaj rušenja ustavnog poretka. Osim toga, dokazi u spisu nisu bili dovoljni da opravdaju sumnju da je podnositelj imao "intenzivne kontakte" s HJB-om.

Glede derogiranja obveza za vrijeme izvanrednog stanja sukladno članku 15. Konvencije, ESLJP je primijetio da su tijekom izvanrednog stanja bile ograničene zaštitne mjere u pogledu produljenja policijskog pritvora, pristupa spisima predmeta i prigovora protiv naloga za pritvor. Ipak, pravni temelj na kojem je podnositelju određen istražni zatvor bio je članak 100. Zakona o kaznenom postupku koji nije bio izmijenjen tijekom izvanrednog stanja. Ta je odredba zahtijevala postojanje "činjeničnih" elemenata koji ukazuju na postojanje osnovane sumnje da je počinjeno kazneno djelo. Drugim riječima, predmetno zakonodavstvo primjenjivalo se prije, tijekom i nakon izvanrednog stanja. Dakle, ne može se reći da su osporavane mjere bile nužne zbog izvanrednog stanja.

Stoga je ESLJP zaključio da je došlo do povrede članka 5. stavka 1. Konvencije.

Članak 5. stavak 4.

U turskom pravnom sustavu osoba koja se nalazi u istražnom zatvoru može zatražiti preispitivanje zakonitosti tog pritvaranja pred redovnim sudovima čak i dok traje postupak pred Ustavnim sudom. U takvom sustavu, ESLJP tolerira dulja razdoblja odlučivanja Ustavnog suda ([Ilınseher protiv Njemačke \[VV\]](#), [Şahin Alpay protiv Turske](#)), što ne znači da je Ustavni sud oslobođen obveze prema članku 5. stavku 4. Konvencije. Ustavni sud mora brzo odlučiti o zakonitosti pritvora kako bi se zajamčilo da pravo na brzu odluku ostane praktično i djelotvorno, posebno jer iscrpljivanje ovog pravnog lijeka otključava mogućnost podnošenja zahtjeva ESLJP-u.

Podnositelj je u prosincu 2017. podnio zahtjev za preispitivanje zakonitosti istražnog zatvora Ustavnom sudu, koji je ovaj zahtjev odbacio presudom objavljenom u lipnju 2019. Prema ustaljenoj sudskoj praksi ESLJP-a, mjerodavno razdoblje za potrebe članka 5. stavka 4. Konvencije, započinje u trenutku podnošenja žalbe, a završava danom dostave odluke podnositelju zahtjeva ili njegovom odvjetniku. Slijedi da je razdoblje koje treba uzeti u obzir iznosilo godinu dana, pet mjeseci i dvadeset i devet dana.

ESLJP prihvaća da su pitanja pred turskim Ustavnim sudom bila složena, međutim, podnositelj zahtjeva i njegov branitelj nisu pridonijeli duljini postupka, a Ustavni sud nije poduzimao nikakve radnje oko deset mjeseci nakon podnošenja zahtjeva, unatoč podnositeljevima požurnicama. Dakle, odugovlačenje se moglo pripisati isključivo Ustavnom sudu.

U predmetima [Mehmet Hasan Altan protiv Turske](#), [Şahin Alpay protiv Turske](#) i [Akgün protiv Turske](#), ESLJP je utvrdio da je udovoljeno zahtjevu za brzinom iz članka 5. stavka 4. budući da se Ustavni sud našao u iznimnoj situaciji suočen s velikim brojem predmeta nakon proglašenja izvanrednog stanja. Ipak, to nije značilo da je Ustavni sud imao *carte blanche* prilikom rješavanja bilo kakvih sličnih zahtjeva pokrenutih na temelju članka 5., stavka 4.

U ovom predmetu duljina ispitivanja podnositeljevog zahtjeva Ustavnom sudu premašila je sva vremenska razdoblja promatrana u gore navedenim predmetima. Podnositelj je proveo više od godinu dana i sedam mjeseci u istražnom zatvoru bez mogućnosti pojavljivanja pred sudom dok su svi njegovi zahtjevi za puštanje na slobodu paušalno odbijeni. Kao što je istaknuo Povjerenik za ljudska prava, produljenje pritvora podnositelja zahtjeva na ovaj način moglo je imati odvratajući učinak na nevladine organizacije.

Što se tiče derogiranja konvencijskih prava, ESLJP je primijetio da je izvanredno stanje u Turskoj ukinuto 18. srpnja 2018. Šest mjeseci poslije, Ustavni sud nije poduzimao nikakve postupovne radnje, a presudu je donio više od jedanaest mjeseci nakon toga. Dakle, teško da se duljina postupka mogla opravdati posebnim okolnostima izvanrednog stanja.

Slijedom navedenog, ESLJP je utvrdio da postupak u kojem je turski Ustavni sud odlučivao o zakonitosti podnositeljevog pritvora nije bio kompatibilan sa zahtjevom "brzine" iz članka 5. stavka 4. Konvencije, stoga je došlo do povrede tog članka.

Članak 18.

ESLJP je uputio na opća načela u vezi s člankom 18. Konvencije iznesena u svojoj nedavnoj sudskoj praksi ([Marabishvili protiv Gruzije](#) [VV]).

Prije svega, istaknuo je da članak 18., slično kao i članak 14. Konvencije, nije neovisan jer se nadovezuje na druge članke Konvencije ili njezine Protokole. Njime se nadopunjuje i određuje opseg ograničavajućih klauzula sadržan u drugim člancima Konvencije (primjerice druge rečenice članka 5. stavka 1. ili drugog stavka članaka 8. do 11.) . Ovaj članak također izričito zabranjuje visokim ugovornim strankama da ograniče prava i slobode sadržane u Konvenciji u svrhe koje nisu propisane samom Konvencijom, te je u toj mjeri autonoman. Stoga bi moglo doći do povrede članka 18., čak i ako nije došlo do samostalne povrede nekog drugog članka. S druge strane, sama činjenica da ograničenje prava ili slobode zajamčene Konvencijom nije bilo dopušteno, ne mora nužno dovesti do povrede članka 18. Odvojeno ispitivanje prigovora na temelju tog članka je dopušteno samo ako je podnositelj zahtjeva u suštini prigovorio da je ograničenje prava ili slobode bilo primijenjeno u svrhu koja nije propisana Konvencijom.

U slučaju kada postoji više svrha zbog kojih je ograničenje određenog prava ili slobode primijenjeno, takvo ograničenje s jedne strane može biti opravdano legitimnim ciljem u skladu s materijalnom odredbom Konvencije koja ga dopušta, ali će predstavljati povredu članka 18. ukoliko je pretežito određeno radi postizanja druge svrhe koja nije propisana Konvencijom, odnosno ako je ta druga svrha prevladala. S druge strane, ako je propisana svrha bila prevladavajuća, ograničenje neće biti u suprotnosti s člankom 18., čak i ako je postojala druga svrha koja nije propisana Konvencijom. Koja je svrha prevladala u određenom slučaju ovisit će o brojnim okolnostima, a osobito o prirodi i stupnju dopustivosti druge svrhe.

Kako bi utvrdio je li postojala druga svrha koja nije propisana Konvencijom i je li ista bila prevladavajuća, ESLJP se pridržava svog uobičajenog pristupa ocjene dokaza pri čemu teret dokaza nije ni na jednoj stranci, nego ESLJP uzima u obzir sve činjenice koje su pred njim iznesene, a po potrebi i sam pribavlja dokaze za koje smatra da su nužni za utvrđenje činjenica. Činjenice moraju biti dokazane "izvan svake osnovane sumnje", a ESLJP je pri ocjeni slobodan procijeniti ne samo dopuštenost i relevantnost već i dokaznu vrijednost svakog dokaznog prijedloga.

U ovom predmetu ESLJP je, kao što je gore navedeno, zaključio da se optužbe protiv podnositelja zahtjeva nisu temeljile na "osnovanoj sumnji" u smislu članka 5. stavka 1. (c) Konvencije. Ovaj zaključak otklanja potrebu za bilo kakvom raspravom o postojanju više svrha. Međutim, iako Vlada nije potkrijepila svoj argument da su ciljevi mjera poduzetih protiv podnositelja zahtjeva bili opravdani osnovanom sumnjom, to samo po sebi nije dovoljno za zaključak da je povrijeđen i članak 18. Konvencije ([Navalnyy protiv Rusije](#)).

Kao što je ESLJP naglasio u gore navedenom predmetu *Merabishvili*, sama činjenica da ograničenje prava ili slobode iz Konvencije nije dopušteno, ne mora nužno pokrenuti pitanje povrede članka 18. Odvojeno ispitivanje prigovora prema tom članku opravdano je samo ako je podnositelj zahtjeva u suštini prigovorio da je ograničenje prava ili slobode bilo primijenjeno u svrhu koja nije propisana Konvencijom.

Prosvjedi u Geziju i pokušaj državnog udara uzrokovali su nemire u Turskoj i gubitak brojnih života. Stoga je tužena država potpuno legitimno odlučila provesti istrage o tim događajima. Međutim, očigledno je da istražna tijela nisu bila zainteresirana za umiješanost podnositelja u nered koji su se događali za vrijeme prosvjeda u parku Gezi. Naime, tijekom policijskog razgovora postavljena su mu mnoga pitanja koja nisu imala veze s tim događajima, a neka od pitanja odnosila su se na njegove sastanke s predstavnicima stranih zemalja, telefonske razgovore s akademikima, novinarima i predstavnicima nevladinih organizacija. Tužena država se nije očitovala zašto su ove informacije bile važne za procjenu osnovanosti sumnje.

Ovaj nedostatak nije uklonjen ni u optužnici. Optužnica, iako napisana na 657 stranica, nije sadržavala precizne činjenice niti kriminalne radnje na kojima se temeljila kaznena odgovornost podnositelja zahtjeva. U spisu predmeta nije bilo objektivnih informacija koje su opravdavale sumnju da je podnositelj zahtjeva počinio kaznena djela za vrijeme prosvjeda u Geziju. Dokumenti tužiteljstva odnosili su se na brojne potpuno zakonite radnje podnositelja zahtjeva usmjerene na ostvarivanje prava iz Konvencije i provedene u suradnji s tijelima Vijeća Europe ili međunarodnim institucijama. Dokumenti su se također odnosili na uobičajene i zakonite aktivnosti branitelja ljudskih prava i čelnika nevladine organizacije, poput vođenja kampanje za zabranu prodaje suzavca Turskoj ili potpore u podnošenju pojedinačnih zahtjeva.

Nadalje, podnositelj je uhićen više od četiri godine nakon prosvjeda u Geziju i više od godinu dana nakon pokušaja državnog udara. Dakle, prošlo je puno godina između događaja koji su činili osnovu za istražni zatvor podnositelja zahtjeva i sudskih odluka o njegovom pritvaranju. Tužena država nije dala nikakvo vjerodostojno objašnjenje zašto je proteklo toliko vremena. Također, važno je napomenuti da su optužbe podnijete nakon dva govora predsjednika Republike u studenom i prosincu 2018., u kojima je spomenuo ime podnositelja zahtjeva. Prema mišljenju ESLJP-a, postojala je korelacija između otvoreno izrečenih optužbi protiv podnositelja zahtjeva u ova dva javna govora i formulacije optužbi u optužnici podnesenoj otprilike tri mjeseca nakon tih govora.

Svi ovi elementi potvrditi su tvrdnju podnositelja zahtjeva da je njegovo pritvaranje imalo skrivenu svrhu – da ga se ušutka kao branitelja ljudskih prava. Činjenica da se tužiteljstvo u optužnici osvrnulo na aktivnosti nevladinih organizacija i njihovo financiranje, bez navođenja na koji je način to relevantno za iznesene optužbe, također je potkrijepilo ovu tvrdnju. Dodatno, trebalo je uzeti u obzir zabrinutost koju su iskazali Povjerenik za ljudska prava i umješači koji su smatrali da je pritvor podnositelja zahtjeva bio dio šire kampanje represije nad braniteljima ljudskih prava u Turskoj.

Posljedično, ESLJP je izvan razumne sumnje utvrdio da su osporavane mjere u ovom predmetu imale skrivenu svrhu, protivnu članku 18. Konvencije, odnosno svrhu da se podnositelja zahtjeva ušutka. Te mjere bi vjerojatno imale odvraćajući učinak na rad branitelja ljudskih prava općenito. Dakle, ograničenje slobode podnositelja zahtjeva bilo je primijenjeno u druge svrhe osim dovođenja nadležnoj sudbenoj vlasti zbog osnovane sumnje da je počinio kazneno djelo,

kako je propisano člankom 5. stavkom 1. točkom (c) Konvencije. Stoga je došlo do povrede članka 18. u vezi s člankom 5. stavkom 1. Konvencije.

ESLJP je naglasio da nastavak istražnog zatvora podnositelja zahtjeva podrazumijeva nastavak povrede članka 5. stavka 1. i članka 18. Konvencije, stoga je naveo da je tužena država dužna poduzeti sve mjere kako bi se ukinuo pritvor podnositelja i osiguralo njegovo trenutno puštanje.

PRAVEDNA NAKNADA

Podnositelj zahtjeva nije podnio zahtjev za pravednu naknadu.

Ovaj sažetak izradio je Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava. Sažetak ne predstavlja službeni dokument Europskog suda za ljudska prava te ne obvezuje taj Sud

© Ured zastupnika Republike Hrvatske pred Europskim sudom za ljudska prava.